Mikael Hildén, professori 1.6.2021 SYKE/2021/766

Viite: Suuri valiokunta keskiviikko 02.06.2021 klo 12.30 / VNS 7/2020 vp /

Asia: Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta – Vahva ja yhtenäinen EU – kohti kestävämpää Euroopan unionia

Suomen ympäristökeskuksen asiantuntijalausunto

Selonteko EU-politiikasta korostaa EU:n ja Suomen tarvetta rajoittaa kasvihuonekaasupäästöt Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteiden edellyttämälle tasolle, varmistaa luonnonvarojen kestävä käyttö, turvata luonnon monimuotoisuus ja toteuttaa tarvittavat muutokset yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti oikeudenmukaisella tavalla.

Selonteon tilanneanalyysi vastaa kestävyystutkimuksen johtopäätöksiä nykytilanteesta, ja ne alleviivaavat myönteisen kestävyysmurroksen ja vihreän siirtymän välttämättömyyden. Selonteossa nostetaan esiin tavoitteiden kannalta tärkeitä politiikan osa-alueita kuten

- ilmastopolitiikka, sekä ilmastonmuutoksen hillintä että siihen sopeutuminen
- energiapolitiikka
- liikennepolitiikka
- metsäpolitiikka
- maatalous- ja laajemmin ruokapolitiikka
- innovaatiopolitiikka
- aluepolitiikka
- kehitysyhteistyöpolitiikka

Jokaisella politiikka-alueella on tunnistettu kehityssuuntia ja toimia, joita Suomi pitää tärkeänä EU:ssa. Tavoiteltujen muutosten saavuttamiseksi eri politiikka-alueiden keskinäinen johdonmukaisuus on jopa yksittäisiä toimia tärkeämpää. Tähän myös viitataan selonteossa (s. 6) ”Kaikilla yhteiskunnan ja talouden osa-aloilla on merkitystä ilmastoneutraalissa siirtymässä, eikä eri politiikkojen tulisi toimia oikeudenmukaista ja menestyksekästä vihreää siirtymää vastaan. Vältetään vahinkoa (do no harm) -periaate on tässä keskeinen ohjenuora.”

Luonnonvarojen kestävässä käytössä selonteon tekstissä käsitellään vain uusiutuvia luonnonvaroja, vaikka Suomi on Euroopassa merkittävä toimija monien mm. metallien osalta ja EU-tason politiikka vaikuttaa myös näiden hyödyntämiseen. Metsiä koskevassa tekstissä korostuu Suomen metsien hyödyntäminen merkitys talouden ja työllisyyden kannalta, ja huoli siitä, että EU:n ilmastopolitiikka rajoittaa Suomen metsien hyödyntämisen itsemääräämisoikeutta. Tältä osin Suomen kantojen perusteet vaativat selvennystä. Suomen oma hiilineutraaliustavoite edellyttää jo samansuuruista hiilinielun ylläpitoa mihin EU:n nykyinen LULUCF-asetus meitä velvoittaa. On perusteltua kehittää hiililaskentaa siten, että maankäyttösektorin hiilinielut ja varastot voidaan ottaa mahdollisimman todenmukaisesti huomioon ilmastolaskelmissa kaikissa maissa. Selonteossa ilmaistu huoli siitä, että jokin maa voisi hyötyä Suomen metsänieluista ja jättää niiden avulla päästövähennyksiä tekemättä

Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5
www.syke.fi

on kuitenkin aiheeton. EU:n ilmastopolitiikka ei mahdollista sitä, että jokin EU maa voisi välttää päästövähennyksiä käyttämällä hyväksi toisen maan metsänieluja. Suomen on sen sijaan tiedostettava, että sekä ilmasto- ja biodiversiteettitavoitteet on jatkossa otettava huomioon metsien hyödyntämisarvioinneissa ja ne muodostavat yhdessä reunaehdon metsiemme hyödyntämismäärälle.

Johdonmukaisten politiikkatoimien valmisteleminen ja toteuttaminen on tunnetusti vaativa tehtävä. Selonteossa alleviivataan perustellusti luotettavan tutkitun tiedon merkitystä. Politiikan valmistelussa korostuvat kuitenkin myös epävarmuus ja erilaisten intressien väliset jännitteet. Näiden hahmottaminen ja hallinta edellyttävät uudentyyppistä tutkimusta, joka yhdistää eri tieteenaloja ja joka on tiiviissä vuoropuhelussa yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Tämä tiedon yhteiskehittäminen täydentää erityisaloihin syvällisesti paneutuvaa tutkimusta. Sen merkitys on erityisen tärkeä, kun Suomi pyrkii vaikuttamaan EU:n politiikkaan, mikä, kuten selonteossa todetaan, väistämättä vaatii pitkäjännitteistä työtä. Suomi voi esimerkillään osoittaa, miten luotettavaa politiikan valmistelua tukevaa eri alojen tietoa yhdistetään. Suomella on tähän erittäin hyvät edellytykset, koska maassamme on johdonmukaisesti kehitetty yhteistyötä eri tutkimusorganisaatioiden ja yliopistojen välille.

Tätä taustaa vasten Suomen omat viimeaikaiset tutkimuspoliittiset päätökset ovat vaikeasti ymmärrettäviä. Sinänsä väistämättömiä säästötoimia on erityisesti kohdistettu strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) hallinnoimaan rahoitukseen, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena on tuottaa yhteiskunnallisesta merkittävää, eri aloja yhdistävää tietoa tiiviissä vuoropuhelussa yhteiskunnan eri sidosryhmien kanssa.

STN-rahoituksella on syvennytty keskeisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin ja tuotettu tietoa, joka kattaa selonteossa mainittuja EU:n vihreän siirtymän keskeisiä aihealueita. Esimerkiksi energiamurrokseen on paneuduttu monipuolisesti. Hankkeissa on tuotettu perustietoa, jota voidaan hyödyntää, kun keskustellaan EU:n energia- ja ilmastopoliittisista linjauksista. Energiamurroksen tarkasteluissa korostuvat myös esimerkiksi reilun siirtymän kysymykset. Metsävaroihin keskittyvä tutkimus on puolestaan tuottanut uutta tietoa mahdollisuuksista sovittaa yhteen erilaisia metsiin kohdistuvia tavoitteita, jotka ilmenevät EU:n metsästrategiassa, EU:n uusiutuvan energian linjauksissa ja maankäyttösektorin ilmastosääntelyssä (LULUCF). Ruokajärjestelmän uudistus on vahvasti esillä useissa hankkeissa, ja tutkimukset ovat luoneet perustan myös EU-rahoituksella jatkaviin tutkimuksiin. Hankkeissa on tarkasteltu korkean jalostusarvon teknologioiden materiaalivirtoihin ja niiden tehostamiseen ja loi perustan, jolla akkujen kiertotaloutta on kehitetty mm. Business Finlandin rahoituksella. Akkujen suureen merkitykseen viitataan selonteossa, ja akkujen teknologia ja kierrätys on keskeisesti esillä myös EU:n uusimmassa tutkimusohjelmassa Horizon Europe. Yhteistä kaikille tutkimushankkeille on, että ne ovat tuottaneet kansainväliselle lukijakunnalle analyyseja Suomen ratkaisuista. Useista hankkeista on lisäksi julkaistu kansainvälisiä kokoomateoksia.

Suomeen on perustettu useita tiedepaneeleja edistämään vuoropuhelua tutkimuksen ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden välillä, mutta paneeleilla on hyvin rajalliset resurssit tehdä tutkimusta. Nykyisellään nimenomaan STN- ja muulla tutkimusrahoituksella aikaansaatu

tutkimustieto on paneelien politiikkaa arvioivien ja kehittämistä tukevien synteesien ja nopeiden toimeksiantojen perustana.

Selonteossa todetaan, että EU:n vahva tutkimus- ja innovaatiorahoitusohjelma on välttämätön, jotta voidaan vahvistaa unionin kilpailukykyä ja edellytyksiä vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin (s. 10). Havainto ja johtopäätös on perusteltu, mutta siinä on jätetty huomiotta, että EU:ssa kansalliset rahoituslähteet ovat kokonaisuutena selvästi merkittävämpiä kuin EU:n rahoitus. Lisäksi EU:n rahoituksen suuntaaminen ja sen saaminen Suomeen edellyttää omaa vahvaa TKI-toimintaa, joka temaattisesti vastaa niitä aiheita, joita nostetaan keskiöön EU:n tutkimus- ja innovaatiorahoitusohjelmassa. Myös tästä näkökulmasta katsottuna leikkausten kohdistaminen tutkimusrahoitukseen ja erityisesti STN-rahoitukseen on ristiriidassa selonteon kuvaamien tavoitteiden kanssa.

Suomi on EU:ssa pieni jäsenvaltio. Kokoaan suuremman vaikutusvallan ylläpitäminen EU:ssa Suomen tulee johdonmukaisesti paneutua niihin aihealueisiin, joita kokonaisvaltaisessa vihreässä ja oikeudenmukaisessa siirtymässä tulee hallita. Tämä edellyttää korkeatasoista tutkimusta sekä ennakkoluulotonta monitieteisten hankkeiden toteuttamista ja uusien ratkaisujen arviointia. Tähän ei päästä supistamalla rahoitusta toiminnalta, joka on jo tuottanut näyttöä vahvuuksistaan, ja joka on herättänyt kiinnostusta Suomen rajojen ulkopuolella. Suomen vaatimukset johdonmukaisesta politiikasta EU:ssa vihreän siirtymän toteuttamisessa ja Suomen linjausten perusteleminen edellyttävät tuekseen nykyistä johdonmukaisempaa TKI-politiikkaa Suomessa.

Jakelu Suuri valiokunta, SYKE Kirjaamo
Tiedoksi Kopionsaajat, Suomen ympäristökeskus SYKE